

e-ISSN 3060-5059

DOI: 10.67227



IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNAL

Scientific and Innovative Research in
Social and Humanitarian Studies

Vol. 3 • Issue 10

2026



Founded in 2024



publishscience.uz



publish_science_journal@mail.ru



PEER REVIEWED • OPEN ACCESS

INSTITUTIONAL HAMKORLIK VA FUQAROLIK TASHABBUSLARI: SAN'AT ORQALI ETOSFERA BARQARORLIGINI QO'LLAB-QUVVATLASHNING IJTIMOIIY SHARTLARI

Qosimova Nilufar Muratjon qizi

Farg'ona davlat universiteti, mustaqil izlanuvchi.

e-mail: qosimovanilufar@mail.ru ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-9538-2517>

Annotatsiya.

San'at loyihalarida institutsional yordam bilan ijodiy subyektivlikning o'zaro munosabati tahlil qilinadi. Ishtirokchi ijod, madaniy e'tirof va san'at ta'limiga oid hujjatlar konseptual jihatdan qiyoslanadi. Maqsad, vakolat, resurs, mualliflik va qayta aloqa mas'uliyatning turli yo'nalishlari sifatida qaraladi. Hamkorlikdagi qarorlar va amaliy javoblar izini kuzatishga mo'ljallangan olti o'lchovli matritsa ishlab chiqiladi.

Kalit so'zlar: institutsional hamkorlik, fuqarolik tashabbusi, san'at, ijodiy subyektivlik, hisobdorlik, etosfera.

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО И ГРАЖДАНСКИЕ ИНИЦИАТИВЫ: СОЦИАЛЬНЫЕ УСЛОВИЯ ПОДДЕРЖКИ УСТОЙЧИВОСТИ ЭТОСФЕРЫ СРЕДСТВАМИ ИСКУССТВА

Косимова Нируфар Муратжон кизи

Ферганский государственный университет, независимый исследователь.

Аннотация.

В статье анализируется взаимосвязь институциональной поддержки и творческой субъектности в художественных проектах. Проводится концептуальное сопоставление документов, посвящённых партисипаторному творчеству, культурному признанию и художественному образованию. Цели, полномочия, ресурсы, авторство и обратная связь рассматриваются как различные сферы ответственности. Разрабатывается шестимерная матрица, предназначенная для отслеживания процессов принятия совместных решений и практических ответных действий.

Ключевые слова: институциональное сотрудничество, гражданская инициатива, искусство, творческая субъектность, подотчётность, этосфера.

INSTITUTIONAL COOPERATION AND CIVIC INITIATIVES: SOCIAL CONDITIONS FOR SUPPORTING ETHOSPHERIC STABILITY THROUGH ART

Qosimova Nilufar Muratjon qizi

Fergana State University, Independent Researcher.

Abstract.

The article analyzes the relationship between institutional support and creative agency in art projects. Documents concerning participatory creativity, cultural recognition, and arts education are examined through conceptual comparison. Goals, authority, resources, authorship, and feedback are regarded as distinct domains of responsibility. A six-dimensional matrix is developed to trace collaborative decisions and practical responses.

Keywords: institutional cooperation, civic initiative, art, creative agency, accountability, ethosphere.

Kirish. Madaniyat muassasasi, ta'lim tashkiloti va fuqarolik tashabbusi bir loyihada qatnashganda, ularning nomlari ro'yxatda turishi hamkorlik mazmunini to'liq ochmaydi. Kim muammoni belgiladi, kim ijodiy qaror qabul qildi, kim resurs berdi va kim natija haqida javob beradi? Ushbu savollar shartnoma mavjudligi bilan amaliy hamkorlik o'rtasidagi farqni ko'rsatadi. Maqola hamkorlikni tashkilotlar yig'indisi emas, balki vakolat va mas'uliyat munosabatlari sifatida o'rganadi.

UNESCOning 2024-yilgi madaniyat va san'at ta'limi doirasi [1] hamda 2025-yilgi amaliy yo'riqnomasi [2] madaniy va ta'limiy muhitlar hamkorligiga oid normativ asoslarni beradi. Matarasso ishtirokchi san'atda birgalikda yaratish munosabatlarini tahlil qiladi [3]. Mazkur manbalar ayni mahalliy tashkilotlarda hamkorlik samarasi yuz berganini isbotlamaydi. Ular savollarni tartibga solish uchun ishlatiladi.

Tadqiqot maqsadi institutsional qo'llab-quvvatlashning ijodiy mustaqillik bilan qanday muvofiqlashishini aniqlashtirishdir. Savol: resurs berish qachon ijodiy imkoniyatni ochadi, qachon esa kimning ovozi ko'rinishini belgilovchi vakolatga aylanadi? Etosfera barqarorligi bu maqolada madaniy tashabbusga tegishli kelishuv, e'tirof va qayta aloqa munosabatlarining davomiyligi sifatida ishchi ta'rif bilan belgilanadi.

MATERIALLAR VA METODLAR

Tadqiqot konseptual va institutsional qiyosiy tahlilga asoslandi. Ishtirokchi san'at [3], e'tirof [4] va madaniy qiymatni baholash [5] manbalari tahlil qilindi. UNESCOning 2003-yilgi konvensiyasidagi hamjamiyat ishtiroki [6] va

2005-yilgi madaniy ifoda doirasi [7] yangi hujjatlar [1; 2] bilan qiyoslandi. O'zbekiston Konstitutsiyasining 53-moddasi huquqiy kontekst sifatida ajratildi [8]. Tekshiruv sanasi — 2026-yil 24-sentabr.

Tahlil birliklari maqsad bayonoti, vakolat taqsimoti, resurs kelishuvi, ijodiy qaror va javob qaydidir. Formal hamkorlik normasi real ishlash natijasi deb olinmadi. Shartli loyiha orqali maslahat berish, yakuniy qaror va bajarish vakolatlarining farqlanishi tekshirildi. Ushbu maqolada intervyu, loyiha kuzatuv yoki tashkilotlar reytingi yo'q. Matritsa amaldagi tizimning tashxisi emas, balki keyingi tadqiqot savollarini aniq belgilovchi konseptual natijadir.

NATIJALAR

Birinchi natija maqsadlarning uch darajasini ajratadi. Muassasa auditoriyani jalb qilishni, ijodkor o'z g'oyasini ifodalashni, ishtirokchi esa yangi mahorat yoki muloqot tajribasini istashi mumkin. Bu maqsadlar mos kelishi ham, ayrim joylarda farqlanishi ham mumkin. Hamkorlikni yaxlit deb ta'riflashdan oldin qaysi umumiy vazifa kelishilgani va qaysi maqsadlar mustaqil qolganini aniqlash zarur. Maqsadlar birligi hammaning bir xil fikrlashi emas.

Ikkinchi natija yordam bilan mazmuniy boshqaruv o'rtasidagi farqdir. Joy, uskuna yoki moliyaviy imkoniyat yaratish ijodiy ishga sharoit beradi. Asarning mazmuni va auditoriyaga taqdimotini belgilash esa boshqa vakolatdir. Birinchisini amalga oshirgan tomon ikkinchi vakolatga avtomatik ravishda ega bo'ladi, degan taxmin maqolada qabul qilinmaydi. Bunday munosabat kelishuvda qanday ifodlangani o'rganiladi. Bu xulosa aniq tashkilotga qo'yilgan talab emas, balki ikki turdagi vakolatni ajratishdir.

Uchinchi natija ishtirokchi ovozining ikki manzilini farqlaydi. Fuqaro faoliyatda qatnashishi mumkin, ammo uning taklifi loyiha maqsadi yoki shakliga qanday ta'sir qilgani noma'lum bo'lishi ehtimoli bor. Matarassoning hamkorlikdagi ijod yondashuvi [3] mahsulotni birga bajarish bilan qarorlarni birga belgilash masalasini ochadi. Mualliflik tahlilida maslahat olish, muhokama qilish va qaror qabul qilish alohida qayd qilinadi.

To'rtinchi natija javobgarlikning aniqligidir. Tashabbus to'xtasa yoki kelishilgan imkoniyat yaratilmasa, kim qaysi sababni tushuntirishi kerakligi jarayonning boshida aniqlashtirilishi lozim. Bunda javobgarlik faqat aybdorni topish emas, balki qaror va oqibat o'rtasidagi aloqani tushunarli qilish sifatida o'rganiladi. Mas'uliyatlar noaniq bo'lsa, «hamkorlik qilindi» degan hujjat real uzilishni yashirib qo'yishi mumkin, degan faraz tekshiriladi.

Beshinchi natija mualliflik va ma'lumotdan foydalanish munosabatidir. Hamkorlikda yaratilgan mahsulotni kim saqlashi, qayta namoyish etishi va kimning hissasini qanday ko'rsatishi alohida kelishuvni talab qiladigan savollardir. Umumiy loyiha individual hissani yo'qotmaydi. Ishtirokchi roziligi bir namoyish uchun olingan bo'lsa, uning keyingi barcha foydalanish holatlariga ham tegishliligi avtomatik ravishda taxmin qilinmaydi. Tadqiqot bu yerda huquqiy hukm chiqarish emas, balki kelishuvning qamrovini aniqlash vazifasini bajaradi.

Oltinchi natija hamkorlikning keyingi hayotini o'rganishdir. Tadbir yakunlangach, jihoz, tajriba va munosabat kimda qoladi? Keyingi tashabbus uchun kim kimga murojaat qila oladi? Ushbu savollar barqarorlikni bir martalik muvaffaqiyatdan farqlaydi. Etosfera uchun ahamiyatli bog'lanishlar kelishuvni saqlash va o'zgargan sharoitda qayta muhokama qilish imkoniyatlarida izlanadi.

Hamkorlikdagi umumiy manfaat bir tomonning maqsadini boshqalarga berish orqali emas, balki turli maqsadlarning qaysi qismi birgalikda kelishilganini aniqlash orqali o'rganiladi. Tashkilotning hisobot talabi, ijodkorning badiiy pozitsiyasi va qatnashuvchining madaniy ehtiyoji aynan bir xil bo'lishi shart emas. Shu farqlar mavjud bo'lsa ham, umumiy loyiha yuzasidan kelishuv bo'lishi mumkin. Tadqiqot kelishuvning predmetini ko'rsatadi; barcha manfaatlar butunlay birlashdi, degan keng xulosani bermaydi.

Institutsional vakolat va shaxs subyektligi munosabati ham shu asosda aniqlashtiriladi. Rasmiy tuzilma xavfsizlik, foydalanish va javobgarlik shartlarini belgilashi mumkin; ijodkor esa badiiy mazmunni shakllantiradi. Muayyan chegaralar kesishganda, kelishmovchilikning aynan qaysi vakolatga tegishli ekani muhokama qilinadi. Bu ajratish institutni mutlaq to'siq yoki ijodkorni cheksiz vakolat egasi deb olishdan saqlaydi. Har bir qaror tegishli asoslar doirasida tekshiriladi.

Hamkorlikning rasmiylashuvi uning jonli munosabatga zid ekanini anglatmaydi. Hissalar, muddatlar va foydalanish doirasining yozilishi keyingi tushunmovchiliklarni aniqlash uchun dalil yaratadi. Biroq hujjatning mavjudligi munosabatning mazmunan adolatli ekanini avtomatik ravishda ko'rsatmaydi. Shu sababli formal qayd bilan ishtirokchi tajribasi alohida o'rganiladi. Ular mos kelmasa, biri ikkinchisini yashirmaydi; tafovutning o'zi tadqiqot savoli bo'ladi.

Barqarorlik masalasi loyiha tugaganidan keyingi imkoniyatlar orqali ochiladi. Qatnashuvchilar o'z mahsulotidan foydalana oladimi, tajriba keyingi guruhga o'tadimi, qayta murojaat qilish yo'li qoladimi? Bular iqtisodiy davomiylik, bilim uzatilishi va ijtimoiy munosabatga oid turli savollardir. Bitta yaxshi yakuniy hisobot ularning barchasini qamrab olmaydi. Etosfera nuqtayi nazaridan kelishilgan mas'uliyat va e'tirof munosabatining keyingi hayoti alohida ahamiyatli tahlil predmeti sifatida taklif qilinadi.

1-jadval.

Institutsional

hamkorlikda

mas'uliyat

manzillari

Yo'nalish	Savol	Dalil	Chegara
Maqsad	Umumiy vazifa qanday kelishilgan?	Taklif va maqsad qaydi.	Bitta nom maqsadlar birligi emas.
Vakolat	Kim nimani hal qiladi?	Qaror doirasi.	Resurs berish barcha vakolat emas.

Yo'nalish	Savol	Dalil	Chegara
Resurs	Qaysi sharoit kimga ochiq?	Vaqt, joy va foydalanish tartibi.	Jihoz mavjudligi ishtirok emas.
Ijodiy ovoz	Taklif qanday ko'rib chiqiladi?	Izoh va qaror sababi.	Maslahat yakuniy qaror emas.
Mualliflik	Hissa va foydalanish qanday kelishilgan?	Attributsiya va rozilik.	Hamkorlik shaxsiy hissani yo'qotmaydi.
Davomiylik	Loyihadan keyin nima qoladi?	Keyingi imkoniyat va qayta aloqa.	Yakuniy hisobot barqarorlik emas.

Matritsa hamkorlikning barcha bosqichlari bir xil darajada umumiy vakolat talab qiladi, degan da'voni ilgari surmaydi. Turli tashkilotlarning burch va imkoniyatlari farqlanishi mumkin. Talab aniqroq: qaysi vakolat kimda ekani va unga qanday dalil bilan javob berilishi tadqiqotda ochiq ko'rsatiladi.

Loyiha natijasi va hamkorlik munosabatining natijasi alohida tekshiriladi. Sifatli ko'rgazma yaratilishi hamkorlarning keyinchalik birga ishlashga tayyorligini avtomatik ravishda ko'rsatmaydi. Aksincha, badiiy mahsulot rejalashtirilganidek chiqmagan bo'lsa ham, muammoni ochiq muhokama qilish foydali tajriba bo'lgan bo'lishi mumkin; bunday xulosa tegishli qayd va ishtirokchi bayonotiga tayanishi zarur.

MUHOKAMA

Shartli loyihada universitet ustaxonasi, madaniyat markazi va mahalla tashabbuskorlari ko'rgazma tayyorlaydi. Universitet uskuna, markaz joy, mahalla esa ishtirokchilarni jalb qilish imkonini beradi. Mazmuniy qaror kimga tegishli ekani avval belgilanmagan deb faraz qilamiz. Bu real muassasalar haqidagi kuzatuv emas. Misol resurslarning qo'shilishi o'z-o'zicha kelishilgan ijodiy boshqaruvni yaratmasligini ko'rsatadi.

Loyiha davomida ko'rgazma mavzusi o'zgartirilsa, qaysi tomon qaysi asos bilan buni taklif qilgani aniqlanadi. Fuqarolik tashabbusi maslahat berganmi yoki qaror qabul qilish vakolatiga ega bo'lganmi? Ishtirokchilarning avvalgi roziligi yangi mazmunga ham tegishlimi? Bu savollarni hujjatlashtirish hamkorlarni bir-biriga qarshi qo'yish emas, balki keyingi xulosaning dalilini asosini ochishdir. Tashabbus «qo'llab-quvvatlandi» degan umumiy ibora aniq munosabatlarni almashtirmaydi.

Institutsional yordam ijodiy erkinlikni doim cheklaydi, degan e'tiroz ham bir tomonlama bo'lishi mumkin. Uskuna, joy va maslahat bo'lmasa, ayrim ijodiy imkoniyatlar amalda ochilmasligi ehtimoli bor. Biroq yordamning mavjudligi uning shartlarini tanqidsiz qabul qilishni talab etmaydi. Tadqiqot aynan shu o'zaro bog'liqlikni o'rganadi. Fraser [4] e'tirof sharoitlari haqidagi savolni, madaniy qiymat hisoboti [5] esa natijaning ko'p o'lchovlilikini tushuntirishga yordam beradi.

Empirik davom bir loyiha bo'yicha maqsad va vakolat hujjatlari, qaror versiyalari va ixtiyoriy ishtirokchi suhbatlarini qiyoslashi mumkin. Tashkilotchi bayonoti bilan fuqaro tajribasi aynan bir dalil emas. Kelishmovchiliklar boshlang'ich qaydlar bilan birga saqlanadi. Hamkorlik doirasidan chiqish sababi noma'lum bo'lsa, unga salbiy motiv yuklanmaydi. Kuzatuv o'tkaziladigan bo'lsa, ilmiy foydalanish va ommaviy namoyish uchun rozilik alohida ko'rib chiqiladi.

Maqola hamkorlikning amaldagi samaradorligini baholamagan. UNESCO konvensiyalari [6; 7] va yangi yo'riqnomalar [1; 2] institutsional doirani muhokama qilishga xizmat qiladi, lekin ularga havola berish mahalliy natijani isbotlamaydi. Matritsa muassasalar reytingi emas, balki qaror va javobning izini aniqlash uchun taklif etilgan konseptual vositadir.

Institutsional tadqiqotda faqat loyiha rahbari izohiga tayanish natijani bir tomonlama ko'rsatishi mumkin. Hamkorlar va qatnashuvchilarning talqinlari ixtiyoriy ravishda yig'ilib, rasmiy qaydlar bilan qiyoslanganda qarorlar qanday boshdan kechirilgani aniqroq ko'rinadi. Biroq talqinlarning farqi kimdir yolg'on gapirganining avtomatik isboti emas. Tomonlarning vazifalari va axborotga kirish imkoniyatlari turlicha bo'lishi mumkin. Tadqiqot qaysi bayonot qaysi tajriba doirasiga tegishli ekanini ajratadi.

XULOSA

San'at orqali etosferani qo'llab-quvvatlash haqidagi institutsional tahlilda tashkilotlar sonidan ko'ra maqsad, vakolat, resurs, ijodiy ovoz, mualliflik va davomiylik munosabatlari farqlanishi lozim. Maqolada hamkorlik qarorlarining aniq manzilini ko'rsatuvchi matritsa ishlab chiqildi.

Nazariy xulosa — yordam va avtonomiyani oldindan qarama-qarshi qo'ymaslikdir: yordam ijodiy imkoniyatni ochishi mumkin, uning shartlari esa mustaqil tekshirilishi kerak. Etosfera barqarorligi bir martalik tadbir hisoboti bilan emas, balki kelishuv va e'tirof munosabatlarining davomiyligi bilan bog'liq savol sifatida asoslandi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. UNESCO. UNESCO Framework for Culture and Arts Education. – Paris: UNESCO, 2024. – URL: https://www.unesco.org/sites/default/files/medias/fichiers/2024/02/WCCAE_UNESCO%20Framework_EN.pdf.
2. UNESCO. UNESCO Framework for Culture and Arts Education: Implementation Guidance. – Paris: UNESCO, 2025. –

- URL: <https://www.unesco.org/en/articles/unesco-framework-culture-and-arts-education-implementation-guidance>.
3. Matarasso F. A Restless Art: How Participation Won, and Why It Matters. – London; Lisbon: Calouste Gulbenkian Foundation, 2019. – 306 p. – ISBN: 978-1-903080-20-7. – URL: <https://gulbenkian.pt/en/publications/a-restless-art/>.
4. Fraser N. Social Justice in the Age of Identity Politics: Redistribution, Recognition, Participation. – Berlin: Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung (WZB), 1998. – WZB Discussion Paper FS I 98-108. – URL: https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/12624/ssoar-1998-fraser-social_justice_in_the_age.pdf.
5. Crossick G., Kaszynska P. Understanding the Value of Arts & Culture: The AHRC Cultural Value Project. – Swindon: Arts and Humanities Research Council, 2016. – URL: <https://www.ukri.org/publications/ahrc-cultural-value-project-report/>.
6. UNESCO. Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. – Paris: UNESCO, 2003. – Art. 2, 15. – URL: <https://ich.unesco.org/en/convention>.
7. UNESCO. Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions. – Paris: UNESCO, 2005. – URL: <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/convention-protection-and-promotion-diversity-cultural-expressions>.
8. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Yangi tahrir. – 2023-yil 30-apreldagi referendumda qabul qilingan. – Madaniy huquqlar, ijod erkinligi va madaniy merosga oid qoidalar // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi. – URL: <https://lex.uz/docs/-6445145>.